

foto Aldrik Pot

De geheimzinnige wespendif is lastig te inventariseren

In de Gedragscode bosbeheer staat dat de wespendif als 'beschermde soort bijzondere aandacht verdient'. Als deze roofvogel in een perceel aanwezig is of was in de afgelopen vijf jaar, dan moet een 'ter zake kundige' worden ingeschakeld. Naar aanleiding van een onderzoek in de Drentse boswachterij Veenhuizen lijkt de vraag gerechtvaardigd: wie op het gebied van het vinden van nesten van wespendifen kan als deskundig worden beschouwd? In 2017 was het in de boswachterij Veenhuizen door toevallige omstandigheden mogelijk de twee gangbare 'methoden' voor het opsporen van territoria en nesten van wespendifen met elkaar te vergelijken.

— Aldrik Pot (provinciaal adviseur Staatsbosbeheer Drenthe) en Willem van Manen (senior veldmedewerker SOVON). Beiden doen het roofvogelwerk in hun vrije tijd.

> De wespendif is een nogal geheimzinnige en lastig te inventariseren roofvogel. Dat komt omdat de vogels pas laat in het voorjaar op hun broedplaats arriveren, ze nogal zwijgzaam zijn

en omdat ze hun nesten pas bouwen als het blad al aan de bomen zit. Onder de nestboom zijn bovendien weinig poesporen van de jongen te vinden en de volwassen vogels ruien nauwelijks in het broedgebied waardoor ruipennen rond de nestplaats schaars zijn. Bovendien lijken wespendifen nogal op buizerds en worden daardoor vaak over het hoofd gezien.

Een ander lastig aspect bij inventarisatie van wespendifen is dat doorgaans de helft van de territoriale paren niet echt broeden en in elk

geval geen jongen grootbrengen. Juist deze paren laten zich eind juli/begin augustus wél veelvuldig zien en vaak ook horen met hun melancholieke en langgerekte "flieuw-roep". Dit gedrag kunnen minder ervaren roofvogelaars interpreteren als alarm of zelfs als bedelen van uitgevlogen jongen. Het geluid lijkt op dat van bedelende jonge haviken en buizerds. In tegenstelling tot buizerd en havik zijn uitgevlogen wespendifen juist buitengewoon stil. Alleen bij het verschijnen van een ouder met prooi laten ze een zacht, hoog, zeurend

geluid horen, dat naar schatting niet verder dan tot een afstand van vijftig meter is te horen.

Twee inventarisatiemethoden

Voor het inventariseren van wespddieven zijn twee gangbare methodes. De boomtopmethode komt het er op neer dat vanuit een hoge positie boven het kronendak van het bos, in juli en de eerste helft van augustus, de lucht wordt afgespeurd op in- en uitvliegende wespddieven. Een sessie duurt tenminste 2,5 uur per boomtop en wordt bij voorkeur uitgevoerd vanaf een uur of negen in de ochtend tot een uur of vier 's middags. Bij helder weer en niet te veel wind is na een sessie in de meeste gevallen bekend hoeveel paren zich binnen een straal van een paar kilometer bevinden. Aan de hand van gedrag is dan vaak ook al bekend of het gaat om paren met jongen (doelgerichte vluchten, soms met voedsel) of niet-broedende paren (veel balts, paarsgewijs vliegen). Voor het vinden van nesten zijn in de regel meer sessies nodig om kruispeilingen te maken van invallende of opstijgende vogels. Op basis van deze informatie kan vanaf de grond verder worden gezocht naar het betreffende nest. Zelfs met behulp van deze methode kost het vinden van een bezet nest gemiddeld ongeveer drie volle dagen veldwerk.

Bij de grondmethode worden vanaf een locatie met goed overzicht op de betreffende bospercelen op dezelfde wijze de vliegbewegingen en gedragingen van wespddieven ingetekend. Ook bij deze methode wordt gemiddeld per keer en deelgebied twee tot vier uur gepost. In het onderzoeksgebied Veenhuizen worden vijf deelgebieden onderscheiden die, speciaal voor de wespddieven, in de zomer ten minste een keer worden bekeken. Deze methode is toegepast sinds 2006. In de boswachterij Veenhuizen kon in de afgelopen jaren met de grondmethode, waaraan in het afgelopen decennium tientallen uren per jaar zijn besteed, meestal niet meer dan een indicatie worden gegeven over de aanwezigheid van broedende wespddieven. Slechts twee keer (2007 & 2008) werd daadwerkelijk een nest gevonden.

Zoek het nest

In 2017 kon Aaldrik Pot via de grondmethode in Veenhuizen slechts één territorium vaststellen, gebaseerd op meerdere waarnemingen van twee of drie boven het bos cirkelende vogels. Ditzelfde jaar kon Willem van Manen, toevallig vanwege een onderzoek naar slangenarenden, in hetzelfde gebied een inventarisatie maken via de boomtopmethode. Hij stelde twee paar territoriale wespddieven vast, waarvan een paar na enig zoeken een 'speelnest' bleek te hebben. In een dergelijk nest wordt niet gebroed, maar nemen de vogels een voorschot op een volgend broedseizoen. Het nest op bijna twintig meter hoogte in een fijnspar, was in de gebruikelijke inventarisatierondes vanaf de grond niet opgemerkt. Het tweede paar concentreerde zich op een perceel een eindje verderop. De vogels vlogen veelvuldig boven het bos, soms

samen met het andere paar (en de slangenarenden die deze hoek van het bos veel gebruikten). Eenmaal is gezien dat een van de vogels met een tak in de poten het bos in dook, maar een nest (dat er waarschijnlijk dus wel zat) is niet gevonden. Ook de andere deelgebieden hebben we vervolgens nog onderzocht op wespddieven via de boomtopmethode. Daarbij is een derde paar zonder jongen en een paar met een succesvol broedsel vastgesteld. Het nest van laatstgenoemde paar zat op 25 meter hoogte in een Douglas en werd pas gevonden na twee dagen kruispeilingen maken vanuit vier verschillende boomtoppen. Nadat we het nest op een kaartje hadden ingetekend, kostte het Aaldrik nog tenminste een half uur om het nest te ontdekken. Met andere woorden, het nest zat vrijwel onzichtbaar verstopt in de boomkruin. Zonder de zekerheid dat er in deze betreffende hoek van het perceel een nest met jongen moest zitten, zou dit nest nooit zijn gevonden. Enkele dagdelen observeren leverde via de grond-methode dus één territoriaal paar op, terwijl de boomtop-methode vier territoriale paren aan het licht bracht met zelfs een succesvol broedgeval.

In het nestperceel van het succesvolle broedpaar waren naast de reguliere velduren ook nog de nodige zoekuren besteed in het kader van de Gedragscode bosbeheer, omdat er in het najaar van 2017 een reguliere dunning zou worden uitgevoerd. Het blesken was al in 2016 gebeurd. De nestboom zelf was niet geblest, maar een aantal bomen er dicht omheen wel. Zoals bekend moeten - buiten het broedseizoen - nestbomen van wespddief en bomen direct naast de nestboom worden gespaard.

Boomtopervaring

Wat kun je uit deze, weliswaar nogal anekdotische, exercitie leren? Ten eerste dat het zoeken naar nesten van wespddieven, ook na vele jaren veldervaring, tijdrovend en niet eenvoudig is, maar wel mogelijk is. Ten tweede dat het goed is om door samenwerking twee verschillende methodes te kunnen vergelijken en daarvan te leren. En tot slot onderstreepte bovenstaand geval nog maar weer eens dat bij vroegtijdig blesken een nieuwe inspectieronde geen luxe, maar noodzaak is als er wespddieven worden verwacht.

Naar aanleiding van deze en eerdere ervaringen komt een aantal vragen naar boven:

1. Hoeveel nestbomen van wespddieven worden eigenlijk gemist bij algemene inventarisaties of inventarisaties in het kader van de Gedragscode bosbeheer?
2. Is 'koud zoeken' vanaf de grond of het vrij snel doorkruisen van het bos wel genoeg om die nesten te lokaliseren?
3. Heeft een 'gemiddelde' inventariseerder wel voldoende kennis en vaardigheden om die nesten op te sporen? In diverse grotere bossen zijn roofvogelaars actief die een extra oogje in het zeil houden maar zelfs zij hebben vaak

foto Aaldrik Pot

Foto 3. Willem beklimt de nestboom in het douglasperceel waar een nest over het hoofd werd gezien, Veenhuizen 10 augustus 2018.

foto Willem van Manen

Foto 4. Foto van een van de nesten met nestjongen uit 2018, boswachterij Veenhuizen.

grote moeite de nesten te vinden. En dan zijn er ook nog diverse gebieden waar nauwelijks wordt gekeken naar roofvogels.

4. En is de logische vervolgstap, het sparen van een eenmaal gevonden nestboom zelf en de bomen daar vlak omheen, wel voldoende om het perceel te behouden als geschikt broedhabitat voor wespddieven?

Op basis van eigen veldervaringen en beschikbare onderzoeksliteratuur, is het antwoord op de vragen 2 en 3 hoogstwaarschijnlijk 'nee'. Vraag 1 is niet te beantwoorden zonder een degelijk onderzoek. En wat vraag 4 betreft: er zijn wespddiefnesten bekend die opnieuw werden gebruikt nadat er was gedund in het betreffende perceel. Vaker werden nesten na dunning niet meer gebruikt omdat de veranderde structuur van het perceel duidelijk gevolgen had voor zichtbaarheid van – en de lichtval op – het nest. Uiteraard zullen de wespddieven in dergelijke gevallen een

nieuwe nestplaats uitkiezen, maar dit kost extra tijd. Juist de tijd tussen aankomst en eileg, die bij wespddieven doorgaans niet meer dan 1-2 weken bedraagt, is bepalend voor het moment waarop het eerste ei wordt gelegd. Bedenk daarbij dat latere broedgevallen minder jongen opleveren, zoals blijkt uit de gegevens van de gezenderde wespddieven. Aantasting van broedhabitat, ook buiten het broedseizoen, kan dus wel degelijk leiden tot verminderde reproductie. Mits op grote schaal aan de orde, kan dit doorwerken op lokaal of regionaal populatieniveau.

Het goede nieuws is dat beide nesten in Veenhuizen in 2018 weer zijn gebruikt en er in totaal drie wespddieven uitvlogen. Rondom de nestboom in het perceel dat in 2017 werd gedund, zijn de eerder gebleste bomen in een ruime cirkel (ongeveer 50 meter) blijven staan. Maar eerlijk is eerlijk, het ontdekken en sparen van de nesten bleek uiteindelijk afhankelijk van toeval. Dus wil je de Gedragscode bosbeheer als het om wespddieven gaat naar eer en geweten uitvoeren, lijkt het inhuren van een roofvogelonderzoeker met veel 'boomtopervaring' onontkoombaar.<

*aaldrikpot@gmail.com
willemvanmanen@hotmail.com*